

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Funkcja pragmatyczna orędzia noworocznego prezydenta : (na materiale tekstów wystąpień Prezydenta Federacji Rosyjskiej oraz Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej)

Author: Izabela Nowak

Citation style: Nowak Izabela. (2015). " Funkcja pragmatyczna orędzia noworocznego prezydenta : (na materiale tekstów wystąpień Prezydenta Federacji Rosyjskiej oraz Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej) W: A. Charciarek, H. Fontański, J. Lubocha-Kruglik (red.), "Jednostki języka w systemie i mowie" (s. 145-156). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Izabela Nowak

Uniwersytet Śląski w Katowicach

Funkcja pragmatyczna
orędzia noworocznego prezydenta
(na materiale tekstów wystąpień
Prezydenta Federacji Rosyjskiej
oraz Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej)

Pragmatyka językowa jest dziedziną nauki, która analizuje zdarzenie komunikacyjne z perspektywy stosunku między znakami słownymi a ich interpretatorami z uwzględnieniem kontekstu użycia. W obecnym stanie badań pragmatyka obejmuje trzy zasadnicze obszary. Stanowią je: pragmatyka illokucyjna (analizuje wypowiedź z punktu widzenia intencji wyrażanej przez nadawcę), pragmatyka perlokucyjna (bada intencję w relacji do sfery odbiorcy), pragmatyka kognitywna (odnosi się do sfery poznawczej uczestników aktu komunikacji, szczególnie do odbiorcy, analizując zdarzenie komunikacyjne w odniesieniu do teorii umysłu). W niniejszym artykule środki językowe będą badane z punktu widzenia ich użycia przez nadawcę (illokucja), chociaż, co zrozumiałe, w pełnej interpretacji wypowiedzi ważne są także procesy wnioskowania dokonywane przez odbiorcę (perlokucja).

W analizie posługujemy się określeniem *funkcja pragmatyczna*. W interpretacji Aleksego Awdiejewa jest to „presupozycja zawarta w obszarze sensu wypowiedzenia, którą można przedstawić w postaci opisu zamiaru komunikacyjnego nadawcy”¹. Presupozycja ujęta z perspektywy komunikatywnej kieruje uwagę na sens, który nadawca starał się przekazać „między wierszami”, i na ukryte zamiary, które łączył z wypowiadanymi przez siebie zdaniami. Badanie

¹ A. Awdiejew: *Klasyfikacja funkcji pragmatycznych*. „Polonica” 1983, z. 9, s. 53—87.

zdarzenia komunikacyjnego z pozycji funkcji pragmatycznej pozwala, aby przekaz, który jest konwencjonalnie zakodowany w słowach, traktować jako punkt wyjścia w analizie znaczenia kierowanego do odbiorcy. Badacze uznają, że funkcja pragmatyczna ma swoją strukturę², na którą składają się właściwości pragmatyczne użytych wyrażen językowych. Istotne jest także, że funkcja pragmatyczna odzwierciedla uwikłanie wypowiedzenia „w procesy współdziałania socjalnego, związek ze stereotypami, przyjętymi w kulturze”³.

Celem artykułu jest analiza orędzia noworocznego pod względem użytych środków językowych, za pomocą których nadawcy realizują funkcję pragmatyczną swych przekazów. W charakterze materiału egzemplifikacyjnego wykorzystano teksty orędzia noworocznego Prezydenta Federacji Rosyjskiej i Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej wygłoszone 1 stycznia 2014 roku. Niemniej przegląd tekstów z lat wcześniejszych (2010—2013) pozwala wnioskować, że zachowują one zbliżone cechy pragmatyczne. W badaniu pomijamy zagadnienie stylu osobniczego autora tekstu, czyli kwestię wyboru i kombinacji środków językowych, charakterystycznych dla danej osoby (tzw. idiolektu). Koncentrujemy się na tych właściwościach tekstu orędzia, które są do pewnego stopnia obligatoryjne, tj. na cechach wzorca gatunkowego⁴, które wraz z pewnymi rozwiązaniami indywidualnymi pozwolą wnioskować o specyfice i odrębności każdej z omawianych realizacji.

Gatunek (wypowiedzi, mowy) jest uznawany za wzorzec organizacji tekstu, który jest kulturowo i historycznie ukształtowany oraz ujęty w społeczne konwencje językowego komunikowania się. Przyjmuje się także, że gatunek to zbiór tekstów, w których określony wzorzec jest realizowany⁵. Zdaniem badaczy, można wskazać cechy tworzące wzorzec gatunkowy, są to: określona struktura (model kompozycyjny), aspekt pragmatyczny (zastosowanie komunikacyjne), tematyka i sposób jej przedstawienia, wyznaczniki stylistyczne. Maria Wojtak odnotowuje, że sposób realizacji tych cech stanowi sygnały gatunkowe, czyli sprzyja wstępnej identyfikacji wzorca. Problem gatunku jest w niniejszym artykule jedynie zasygnalizowany, niemniej orędzie prezydenta należy uznać za tekst rozpoznawany gatunkowo ze względu na obecne w nim cechy: realizowany cel, cechy ekstralingwistyczne (cykliczność, stałe miejsce i czas wygłoszenia), cechy strukturalne (kompozycja), cechy pragmatyczne i stylistyczne.

² A. Bogusławski, J. Wawrzyńczyk: *Polszczyzna jaką znamy. Nowa sonda słownikowa*. Warszawa 1993; A. Kiklewicz: *Język. Komunikacja. Wiedza*. Mińsk 2006.

³ Tamże.

⁴ M. Wojtak: *Styl gatunku, styl gatunkowy a styl funkcjonalny w perspektywie analitycznej*. W: *Gatunki mowy i ich ewolucja*. T. 3: *Gatunek a odmiany funkcjonalne*. Katowice 2007, s. 16—24.

⁵ S. Gajda: *Gatunkowe wzorce wypowiedzi*. W: *Encyklopedia kultury polskiej XX w.* Red. J. Bartmiński. Wrocław 1993.

Przemówienie noworoczne prezydenta, niezależnie od zakładanej — zdawałoby się — apolitycznej wymowy, w rzeczywistości jest przekazem, który ustanawia rzeczywistość polityczną w społeczeństwie. Tak jak każdemu innemu procesowi kształtowania opinii politycznych w przestrzeni publicznej, orędziu noworocznemu towarzyszy zamierzony cel. Za Izabelą Kujawą⁶ przyjmujemy, że celem tym jest:

- 1) konstytuowanie wiedzy o świecie, w tym:
 - a) przekazywanie istotnych aspektów socjologiczno-psychologicznych i kulturowych;
 - b) upowszechnianie wiedzy;
- 2) oddziaływanie/wpływanie na społeczeństwo, tj.:
 - c) kształtowanie (modelowanie) opinii publicznych;
 - d) kształtowanie schematów myślowych.

Cele te realizowane są za pomocą języka. We współczesnym (jak się określa: demokratycznym) dyskursie politycznym zachowanie i strategię językowe nadawcy zależą od oczekiwań odbiorców⁷. Ponadto w reakcji na wymóg oglądalności, słuchalności i poczytności teksty polityczne ulegają strategii „mediatyzacji” — prezentowane treści są odpowiednio modulowane, co zwiększa atrakcyjność przekazu⁸. Orędzie podlega zatem odpowiedniej kreacji, stając się odpowiedzią na zapotrzebowanie i oczekiwania adresata docelowego (społeczeństwa).

Orędzie noworoczne należy uznać za typ stereotypu sytuacyjnego. Nadawca kieruje przekaz do adresata, którym potencjalnie staje się każdy obywatel kraju, co obliguje do uwzględnienia w przemowie preferencji i oczekiwań szeroko rozumianego społeczeństwa. Przemówienie noworoczne Prezydenta FR i Prezydenta RP jest tekstem (tj. obiektem materialnym, do którego można przypisać znaczenie⁹), tworzonym z myślą o społeczeństwie rosyjskim czy społeczeństwie polskim, jako docelowym odbiorcy i interpretatorze wyrażanych treści. Jako typ przekazu utrwała się w wyraźnych granicach geopolitycznych, odwołuje się do symboli kolektywnych, konstruktów kulturowych i jest znany wszystkim ludziom funkcjonującym w tych granicach, co nie znaczy, jak zauważa Grażyna Habrajska, że jest przez wszystkich akceptowany¹⁰. Niemniej może być uznany za reprezentatywny dla kultury narodowej.

Kanałem przekazu orędzia są media. Adresat może wejść w rolę uczestnika dialogu pośrednio, tj. za pomocą komentarza, opinii wyrażonej na forum

⁶ I. Kujawa: *Strategie dyskursu politycznego a medialny obraz świata (na materiale współczesnej prasy niemieckiej)*. „Annales UMCS” 2009, Sectio FF, Philologiae, s. 43—58.

⁷ J. Bralczyk: *O języku polskiej polityki lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych*. Warszawa 2004.

⁸ W. Pisarek: *O mediach i języku*. Kraków 2007.

⁹ G. Habrajska: *Wybrane zagadnienia wprowadzające do nauki o komunikowaniu*. Łódź 2012.

¹⁰ Tamże.

internetowym. Jednak brak bezpośredniego rozwoju wymiany dialogowej *de facto* stawia nadawcę w uprzywilejowanej pozycji. Tok wywodu przebiega ściśle z jego zamysłem, a rozwój argumentacji nie jest narażony na bezpośrednie podanie go w wątpliwość. Niegdyś tak konstruowane wystąpienia publiczne utożsamiano z oracją, perorą.

Orędzie noworoczne prezydenta ma charakter cykliczny (coroczny). Jego celem jest złożenie życzeń obywatelom danego kraju, co z punktu widzenia realizowanej intencji illokucyjnej jest cechą aktów behawioralnych/ekspresywnych, tj. wypowiedzi, które regulują zachowanie interlokutorów w zachowaniu społecznym, wyrażając pozytywne nastawienie wobec otoczenia. Niemniej ze względu na rozbudowaną strukturę orędzie wychodzi poza zakres tradycyjnego aktu mowy.

W zakresie struktury orędzie powiela określony schemat. Tekst rozpoczyna powitanie:

Дорогие друзья!

Drodzy Państwo.

Po nim następuje wstęp, opisujący aktualny stan rzeczy i będący jednocześnie uzasadnieniem wystąpienia:

Мы с вами на пороге нового, 2014 года. Через несколько минут мы шагнём из настоящего в будущее.

Najobszerniejszy element stanowi rozwinięcie, w którym sygnalizowane są najważniejsze osiągnięcia minionego roku, wyzwania, jakie kraj ma podjąć, i konkretne cele, które będą realizowane w nadchodzącym roku. Ostatnią częścią kompozycji jest zakończenie, zawierające życzenia i przesłanie na nadchodzący rok:

Желаю вам здоровья и счастья!; С Новым, 2014 годом, Россия!

Serdecznie Państwu życzę, by nadzieje związane z nadchodzącym rokiem, nasze plany i nasze zobowiązania stały się źródłem siły całej Polski; wszystkiego dobrego w przyszłym 2014 roku; Do siego roku!

Funkcja pragmatyczna jest kodowana w obrębie całego tekstu w poszczególnych leksemach, konstrukcjach gramatycznych, strategiach komunikacyjnych. Jej realizacja przebiega w oparciu o przyjęte przez nadawcę presupozycje pragmatyczne, tj. zbiór informacji, które są znane uczestnikowi aktu komunikacji. Przyjmuje się, że stanowią one zbiór „mniemań i założeń”¹¹ czy, jak ujmuje to

¹¹ J. Szulińska: *Jak odróżnić presupozycję od implikatury?* „Rocznik Kognitywistyczny” 2009, T. 3, s. 151–160.

Elżbieta Tabakowska, „oczywiste założenia przyjmowane w interakcji”¹². Presupozycje pragmatyczne dzielą się na konwencjonalne i konwersacyjne.

Presupozycje pragmatyczne konwencjonalne są implikowane ogólną wiedzą o świecie; rozeznaniem w temacie historii, kultury, obyczajów, tradycji, norm, wydarzeń i spraw, które w danej społeczności są uznawane za istotne. Wiedza ta jest podzielana przez „ludzi nie znających się osobiście, ale należących do tej samej grupy narodowościowej czy kulturowej”¹³.

W tekście orędzia presupozycje konwencjonalne są realizowane przez pojęcia (symbole kolektywne): *Rosja / Polska / ojczyzna / nasz kraj*. Mają one status podobny do aksjomatu — nie trzeba ich uzasadniać, nie można z nimi dyskutować, milcząco zakładają „istnienie ogólnego, wspólnego *consensusu*”¹⁴. Wprowadzone do tekstu umacniają przekonania i są nastawione na konsolidację własnej kultury:

Россия всегда становилась единой и сплочённой; наша страна стала лучше; наша страна отстаивает свои интересы.

Polska będzie się dalej unowocześniać.

Nadawca niejednokrotnie poddaje te leksemy zabiegowi animizacji, nadając im cechy istot żywych. W efekcie zaciera się granica pomiędzy realizacją znaczenia ‘ojczyzna’ a ‘obywatel’:

С новым, 2014 годом, Россия!; поздравить всю страну;

odnajduję troskę o Ojczyznę; osiągnięcia w życiu naszej Ojczyzny.

Omawiane leksemy mogą być wprowadzane do przemówienia z zastosowaniem paralelizmu tematycznego, tj. równoległości, ciągłości, analogii pomiędzy grupami wyrazów układającymi się w ciąg:

за Россию — за страну, где мы живём, которую любим и которую хотим видеть успешной и процветающей.

Mechanizm ten służy uporządkowaniu przekazu, stając się jednocześnie chwytem retorycznym, którego celem jest utrwalenie informacji w percepcji odbiorcy. Zdanie daje podstawę do późniejszego wnioskowania implikatury konwersacyjnej: ‘Россия — страна, где мы живём; Россия — страна, которую любим [...]’.

W procesie budowania presupozycji konwencjonalnych istotne są leksemy uznawane za ważne w danej przestrzeni społeczno-kulturowej, tzw. słowa

¹² E. Tabakowska: *Kognitywne podstawy języka i językoznawstwa*. Kraków 2001.

¹³ Tamże.

¹⁴ G. Habrajska: *Wybrane zagadnienia...*

sztandarowe¹⁵, konstanta kultury¹⁶, константы¹⁷, jednostki obrazujące językowy obraz świata¹⁸. Kryteria słowa „istotnego” w przestrzeni społeczno-kulturowej rosyjskiej i polskiej spełnia leksem *единство* / *jedność* / *wspólnota*. W analizowanych tekstach wykazuje on wysoką częstotliwość użycia. Odwołuje się do poczucia wspólnoty narodowej słuchaczy, buduje wrażenie stabilności niezależne od zaistniałych faktów i zdarzeń:

эти чувства и устремления скрепляют наше единство; в дни испытаний Россия всегда становилась единой и сплочённой;

do wspólnej refleksji i wspólnego świętowania 25-lecia polskiej wolności zachęcam; chciałbym, aby te obchody były dla nas okazją do umocnienia narodowej wspólnoty; jeszcze czujemy siłę i znaczenie wspólnoty.

Niektóre z użytych haseł są kulturowo relewantne, tj. nieprzekładalne lub ekwiwalentne tylko pozornie, ponieważ zawierają konotacje specyficzne dla danej kultury. Pozycję taką zajmują presupozycje konwencjonalne, które są budowane w odniesieniu do dat i wydarzeń historycznych utrwalonych w świadomości społecznej jako ważne, zmieniające bieg wydarzeń w ich kraju. Leksem *solidarność* jest używany w tekście zarówno w znaczeniu ogólnym, jak i w znaczeniu ukonstytuowanym w kulturze polskiej (‘przewrót’, ‘zmiana ustrojowa’). Jego występowanie w tekście koreluje z leksemem *wolność*, który jest równie istotny w percepcji polskich słuchaczy — figuruje zarówno na liście słów oznaczających wartości najlepsze dla Polaków, jak i na liście słów dla nich najważniejszych¹⁹:

jak wiele się zmieniło wraz ze zwycięstwem obozu wolności i Solidarności; w wyborach 4 czerwca 1989 roku; będzie rokiem podsumowania całego ćwierćwiecza polskiej wolności; chciałbym, abyśmy nadali imię — Autostrada Wolności, tej, która już dzisiaj prowadzi z Warszawy na Zachód; autostrada z Gdańska do granicy południowej przyjęła piękne imię Solidarności; skrzyżowanie historycznej, międzyludzkiej, rodzinnej i narodowej solidarności z wolnością; pragnę serdecznie podziękować tym wszystkim, którzy okazują solidarność.

¹⁵ W. Pisarek: *Język w mediach, media w języku*. W: *Język w mediach prasowych*. Red. J. Bralczyk, K. Musiołek-Kłosińska. Warszawa 2000.

¹⁶ W. Zmarzer, J. Lukszyn: *Polsko-rosyjski tezaurs konstant kulturowych*. Warszawa 2007.

¹⁷ Ю.С. Степанов: *Константы. Словарь русской культуры*. Москва 2004.

¹⁸ J. Bartmiński: *Językowe podstawy obrazu świata*. Lublin 2006.

¹⁹ W. Pisarek: *Polskie słowa sztandarowe i ich publiczność: lata dziewięćdziesiąte*. „Zeszyty Prasoznawcze” 2000, nr 3—4, s. 19—41.

Pretekstem do zastosowania presupozycji konwencjonalnych mogą być wydarzenia bieżące (radosne lub bolesne), które utrwaliły się w świadomości członków społeczności, lub takie, które są zapowiadane jako ważne dla tej społeczności:

террористические акты в Волгограде, беспрецедентные по масштабу стихийные бедствия на Дальнем Востоке;

niedługo powstanie zapowiadana Ogólnopolska Karta Dużych Rodzin.

Presupozycje konwencjonalne zastosowane w tekstach orędzia nie mają charakteru subiektywnego, ponieważ użyte wyrażenia wywołują u odbiorcy skojarzenia, które mają charakter zbieżny dla wszystkich użytkowników języka (stereotypy społeczne)²⁰. Wywód przeprowadzony na podstawie symboli kolektywnych wspiera funkcję manipulacyjną²¹.

Presupozycje pragmatyczne konwersacyjne odpowiadają natomiast wiedzy kontekstowej uczestników komunikacji. Są one efektem użycia środków językowych, które pozornie nie są znaczące dla funkcji orędzia, jednak faktycznie prowokują odbiorcę do dodatkowego wnioskowania w obszarze stworzonego tekstu.

Za przykład presupozycji konwersacyjnej można uznać sposób ustanawiania relacji nadawczo-odbiorczych. W przemówieniu noworocznym nadawca pozornie pozbawia swój przekaz wymowy politycznej, czym zjednuje sobie odbiorcę. Podstawowym sposobem dotarcia do słuchacza są zwroty adresatywne. Odpowiednio dobrane, pozwalają skrócić dystans między nadawcą a odbiorcą, co sprzyja późniejszej manipulacji:

Дорогие друзья! Мы с вами на пороге нового, 2014 года; Дорогие друзья! Мы склоняем голову перед жертвами жестоких терактов;

Drodzy Państwo!

Niwelowaniu asymetrii na linii nadawca—odbiorca służy także użycie performatywów, gdyż z definicji regulują one kontakt w koordynatach *ja — ty — tutaj — teraz*. Wprowadzanie ich do tekstu sprawia, że przekaz nabiera charakteru bezpośredniego zwrotu do odbiorcy:

я обращаюсь к вам с новогодним посланием не как обычно, из Московского Кремля, а с Дальнего Востока, куда приехал; желаю вам здоровья и счастья!;

²⁰ A. Awdiejew: *Standardy semantyczne a znaczenie leksykalne*. W: *Język a kultura*. Red. J. Anusiewicz, J. Bartmiński. T. 12. Wrocław 1998, s. 53—62.

²¹ G. Hąbrajska: *Wybrane zagadnienia...*

pragnę serdecznie podziękować tym wszystkim, którzy okazują solidarność; dziękuję tym, którzy chcą i potrafią dzielić się z innymi własnym czasem, pieniędzmi.

Nadawcy posługują się wypowiedziami z zaimkiem osobowym *мы / my / nam*, co podkreśla wrażenie wspólnoty interesów — wspólnie doświadczanego sukcesu lub niedoli. Leksemy te stanowią symbole dyskursywne, które potwierdzają grupową przynależność, a jednocześnie prowokują do „polaryzacji, manipulacji i wykluczania poglądów”²²:

мы с вами на пороге Нового года; мы шагнём из настоящего в будущее; нам пришлось столкнуться с проблемами; мы склоняем голову; мы с оптимизмом смотрим в будущее.

W języku polskim funkcje te realizowane są przez osobowe formy czasownika:

czujemy jeszcze w domach nastrój Świąt Bożego Narodzenia; jeszcze pamiętamy słowa składanych życzeń; będziemy przypominali osiągnięcia w życiu każdego z nas.

Symbolem dyskursywnym kształtującym poczucie wspólnoty staje się zaimek dzierżawczy *наш / nasz*:

одна из наших самых тёплых, сердечных традиций; судьба нашей Родины;

pozytywne efekty naszego członkostwa w Unii Europejskiej; na naszych oczach Polska wyrównuje cywilizacyjne zaniedbania.

Podobny cel „zaszeregowania” nadawcy i odbiorcy pełni przysłówek *вместе / razem*:

и только вместе мы сможем быть сильными; вместе с ними поздравить всю страну;

warto dostrzec — i to dostrzec wspólnie — jak wiele się zmieniło.

Nagromadzenie wyrażań, za pomocą których mówca odwołuje się do poczucia wspólnoty, można odczytywać jako przejaw perswazji nakłaniającej, tj. dążenie do przekonania słuchacza do wyrażanej przez siebie idei, a nawet

²² Tamże.

perswazji pobudzającej, która jest zamiarem narzucenia odbiorcy określonego wzoru zachowania²³.

Jednym z przejawów presupozycji konwersacyjnej zastosowanej w tekście orędzia jest użycie leksemów nacechowanych negatywnie/pozytywnie w zestawieniu kontrastowym. W wystąpieniu Prezydenta Rosji na pierwszym planie wymieniane są leksemy wartościowane ujemnie, nazywające okrucieństwo i bezwzględność sił zewnętrznych, na drugim — leksemy poddane wartościowaniu dodatniemu, które określają pozytywne cechy obywateli:

вызов серьёзных испытаний; бесчеловечные террористические акты; беспрецедентные по масштабу бедствия; за здоровье всех, кто самоотверженно боролся с наводнением; кто проявил милосердие и бескорыстную щедрость; склоняем голову перед жертвами жестоких терактов.

W orędziu Prezydenta RP wyrażenia z negatywną konotacją są wskazywane na drugim planie, w wyniku czego nie stają się tezą, na której koncentruje się uwaga słuchacza:

widać ogromne zmiany; Polska będzie się dalej unowocześniać / wiemy dobrze, że jeszcze nie wszyscy z nas odnaleźli godne miejsce w zmieniającym się kraju.

Kolejność przedstawienia tez jest elementem manipulacji językowej obliczoną na wywołanie określonego efektu u odbiorcy. Rosyjski nadawca tekstu w niejawny sposób eksplikuje pogląd, że kraj jest terenem walki z żywiołem, a system wartości obywateli wyznaczają pojęcia *walka*, *zwycięstwo*, *poświęcenie*. Polski nadawca pragnął w zawoalowany sposób utrwalić przekonanie słuchaczy, że mieszkają w nowoczesnym i prężnie rozwijającym się kraju.

Za presupozycje pragmatyczne konwersacyjne należy uznać powtórzenia, które, budując rytm tekstu, wzmacniają jego wydźwięk i siłę perswazyjną:

сделаем всё, что было запланировано; восстановим и построим всё, что намечено восстановить и построить;

jeszcze pamiętamy słowa składanych życzeń, jeszcze czujemy siłę i znaczenie wspólnoty, siłę, która łączy nasze rodziny.

O intencji illokucyjnej świadczą także zastosowane przez nadawcę konstrukcje gramatyczne. Wśród nich intencje realizowane przez czasowniki w 1 os. liczby mnogiej:

²³ B. Dobek-Ostrowska: *Komunikowanie polityczne i publiczne*. Warszawa 2007.

мы поддержим всех пострадавших, сделаем всё, что было запланировано, восстановим и построим всё, что намечено восстановить и построить.

Należy je uznać za niespecyficzne konstrukcje użyte w celu wyrażenia pobudzenia lub, jak proponują rosyjscy badacze, jako przykład „ekspansji indykatywnych form do sfery imperatywu”²⁴. Mimo gramatycznie wyrażonej inkluzyjności wypowiedź zachowuje cechy konstrukcji imperatywnej. Dodatkowo siła illokucyjna zostaje wzmocniona użyciem przysłówków:

уверенно, жёстко и последовательно продолжим борьбу с террористами до полного их уничтожения.

Tak zbudowane konstrukcje dyrektywne występują tylko w tekście rosyjskim. W tekście polskim używane są konstrukcje z czasownikiem modalnym:

хочалбым, aby te obchody były dla nas okazją do umocnienia narodowej wspólnoty i narodowej dumy; хочалбым, abyśmy nadali imię — Autostrada Wolności.

Z punktu widzenia realizowanej intencji konstrukcje typu *хcę + зрѳб сѳ*, *хcę + зрѳбмы сѳ* można rozpatrywać jako pośrednio wyrażone prośby.

Presupozycje konwersacyjne mogą być wnioskowane w zdaniach pozornie neutralnych, na podstawie interpretacji symboliki dyskursywnej wybranych form:

наша страна в чѳм-то стала лучше, богаче, удобнее; в наступающем году нам многое предстоит сделать: в экономике, в улучшении жизни людей; каждый из нас понимает, что благополучие не приходит само по себе: оно достигается в результате напряжённого труда и личных свершений.

Postfixs *-to* jest używany, jeśli jest mowa o przedmiocie (cesze, zjawisku, osobie), które nie są znane mówiącemu, ale realnie istnieją i są znane innym osobom, np. *кто-то пришѳл, но не знаю кто*²⁵. Wprowadzenie zaimka *кто-то* pozwala na uogólnienie, które zakłada występowanie elementów mogących rozmaicie zagospodarować podaną treść. Odbiorca może dowolnie uzupełnić lukę informacyjną lub też, zgodnie z właściwą dla uogólnienia zasadą generalizacji, poszerzyć zastosowane stwierdzenie na większy zakres zjawisk: *в чѳм-то — во многом, во всѳм*.

²⁴ В.С. Храковский, А.П. Володин: *Семантика и типология императива. Русский императив*. Ленинград 1986.

²⁵ С. Lachur: *Współczesny system rosyjski. System gramatyczny (z ćwiczeniami)*. Kępa 2006.

Konstrukcja *каждый из нас понимает* jest uznawana w semantyce językoznawczej za przykład zdania ogólnego. Wartość logiczna wykładnika kwantyfikacji dystrybutywnej *каждый* i kwantyfikatora kolektywnego *все* jest synonimiczna. Informacja o odniesieniu każdego przedstawiciela klasy ujętej dystrybutywnie (*каждый человек есть смертельный*) jest synonimiczna w stosunku do informacji o odniesieniu predykatu do całej klasy (*все люди есть смертельные*). Zdania te mogą być wzajemnie przekładalne²⁶. W leksemie *все* zawarta jest nieostra granica pomiędzy funkcją generalizowania (uogólniania) i nieokreślonością (kim są ci „wszyscy”?). Jednak brak racjonalności nie wyklucza, a tylko wzmacnia wartość perswazyjną przekazu²⁷. Rozwinięciem predykcji *каждый из нас понимает* jest część propozycjonalna wypowiedzi: *благополучие не приходит само по себе* i konstrukcja pasywna *оно (благополучие) достигается в результате труда*. Używając strony biernej, mówiący podkreśla, że centralną pozycję w jego wypowiedzi zajmuje obiekt (*благополучие*). Subjekt działania jest pominięty. Wypowiedź zachowuje własność *passivum* i zdania bezosobowego. Obie te właściwości gramatyczne otrzymały w literaturze przedmiotu podobną charakterystykę: „являются грамматическим средством понижения смыслового ранга имени с субъектным значением”²⁸. Dlatego odbiorca może nie odczytywać tego komunikatu jako skierowanego właśnie do siebie. W tak konstruowanych przekazach sens, który jest w nich implikowany, bywa trudny do uchwycenia i zazwyczaj ukryty dla świadomości odbiorcy. W badanym materiale środki językowe realizujące *manus pellere* były obecne w orędziu wygłaszanym przez Prezydenta Rosji.

Przeprowadzona analiza pozwala wnioskować, że wystąpienia noworoczne Prezydenta FR i Prezydenta RP wykazują podobieństwa w zakresie celu, cech ekstralingwistycznych (cykliczność, stały czas i miejsce wygłoszenia), kompozycji. Różnice występują w obrębie realizacji funkcji pragmatycznej i właśnie ten problem stał się głównym przedmiotem niniejszych rozważań.

Przyjmując za Awdiejewem, że funkcja pragmatyczna stanowi ukryty sens, który nadawca zamierzał przekazać w swojej wypowiedzi, zbadaliśmy jej realizację w tekstach wystąpień noworocznych prezydentów Rosji i Polski. Za główny wyznacznik funkcji pragmatycznej zostały przyjęte presupozycje pragmatyczne, tj. „zamiary”, które nadawca ukrywa w intencji i realizuje przez odpowiednie użycie środków językowych, obliczone na wywołanie określonego efektu u odbiorcy.

Udało się ustalić, że presupozycje pragmatyczne konwencjonalne, odwołujące się do symboli kolektywnych, realizowane były w tekstach w zbliżony sposób. W zakresie zastosowanych środków językowych wykazywały zarówno podobieństwa (*единство, однось, wspólnota*), jak i różnice (*теппорупустические акты, стихийные бедствия / solidarność, wolność*). Presupozycje pragmatyczne konwersacyjne zastosowane przez nadawców tekstów, wykazują istotne

²⁶ R. Grzegorzczkowska: *Wprowadzenie do semantyki językoznawczej*. Warszawa 1990.

²⁷ Tamże.

²⁸ О.С. Ахманова: *Словарь лингвистических терминов*. Москва 1966.

różnice. Prezydent RP buduje przekaz jasno, unika nieдомówień, jednoznacznie określa swoje zamiary. Jego wypowiedź nie daje pola do wnioskowania kontekstowego. Prezydent FR wprowadza leksemy, które są nieprecyzyjne semantycznie i odbiorca może rozmaicie zagospodarować wyrażaną przez nie treść (*что-то; многое; каждый*). Stosuje także odpowiednie zabiegi (strona bierna, szyk wyrazów), za pomocą których w sposób ukryty oddziałuje na percepcję potencjalnego odbiorcy, co można uznać za przejaw strategii manipulacji językowej.

Изабела Новак

Прагматическая функция новогоднего обращения президента
(на материале текстов выступлений Президента РФ и Президента РП)

Резюме

Прагматическая функция понимается как скрытый смысл, который отправитель текста старается неявным способом передать в своей речи. Основным средством выражения прагматической функции являются прагматические прессупозиции (конвенциональные и контекстуальные). Целью статьи было выявить языковые средства, с помощью которых прагматическая функция реализуется в текстах новогоднего обращения Президента России и Президента Польши. В результате анализа были выявлены как сходства, так и отличия в способах выражения отправителями текстов скрытой интенции.

Izabela Nowak

The pragmatic function of the New Year's Presidential Address
(based on the speeches by the President of the Russian Federation
and the President of the Republic of Poland)

Summary

The article presents material confirming that New Year's speeches delivered by the two Presidents show some similarities as to their goal, their extralinguistic traits (periodicity, constant time and place of presentation) and composition. Significant differences between the two Presidents' addresses have been found in terms of how their pragmatic function, being the main topic of my analysis, was carried out. The pragmatic function constitutes the hidden sense conveyed by a text. A basic way of its realization consists in pragmatic presuppositions (conventional and contextual). I have managed to establish that conventional pragmatic presuppositions are constituted similarly in both texts discussed. On the other hand, pragmatic presuppositions of a conversational kind differ substantially and it is them that, eventually, affect the potential recipient's perception and determine the perlocutionary effect the addressers manage to achieve. These in turn constitute symptoms of language manipulation strategies that differ greatly in the two texts discussed.